

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ АРТ-ТЕРАПЕВТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Вознесенська Олена,

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
президент ВГО «Арт-терапевтична асоціація» (Київ)*

На українському ринку освітніх послуг з підвищення кваліфікації психолого-педагогічних працівників хіба що не на першому місці є навчальні програми з арт-терапії. Ринок перенасичений різноманітними курсами, викладачі яких обіцяють за кілька навчальних годин допомогти оволодіти новою спеціальністю, чи надати сертифікат з правом викладати арт-терапію – «арт-терапевт-тренер». Багато «фахівців» навчають арт-терапії онлайн у виді вебінарів чи дистанційних курсів, український сегмент ю-тюба є переповненим записами семінарів із арт-терапії. Вже майже в кожному університеті арт-терапія входить до навчальних планів факультетів психології. Отже, виникає питання, якщо справи йдуть так добре, нащо треба порушувати цю тему? Споживачі задоволені, фахівці забезпечені роботою... Але не все є таким, яким виглядає.

Іноді такі «навчальні програми» – спроба шарлатанів від психології та педагогіки швиденько зняти гроші з тих, хто не є фахівцем. У світі існує близько 10 країн, в яких «арт-терапія» визначена як окрема спеціальність. Серед них – Німеччина, Португалія, Ізраїль, Сполучені Штати Америки, Нідерланди, Великобританія тощо, але України серед них немає. Арт-терапія ззовні виглядає як дуже простий метод, творчість надає задоволення і виникає ілюзія легкості досягнення терапевтичного впливу. На жаль, на теренах України арт-терапія почала перетворюватися з потужного психотерапевтичного методу на шоу, розваги і дозвілля. «Завдячуємо» за це шкідливій діяльності деяких представників українського психологічного співтовариства, що за браком розуміння та із комерційними цілями використовують термін «арт-терапія» для того, що не є арт-терапією. Все це призводить до дискредитації методу.

Подивимося, що містить арт-терапевтична освіта в світі (див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Арт-терапевтична освіта в світі

Країна	Обов'язков а поперед- ня освіта	Додаткові вимоги	Тривалість навчання	Кількість годин навчання	Форма навчан- ня	Супер- візії	Осо- биста тера- пія
Німеччи- на	Для II рівня кваліфікації – лікар, психолог	-	I рівень – 2 роки; II рівень - на базі освіти – 2 роки	Не менш ніж	Очна	+	+
Порту- галія	-	-	I рівень – 2 ро- ки (практика за умови суперві- зії), II рівень – 3 роки	500 + 1000	Очна	+	+
ЕСАгТЕ (європей- ський консор- ціум універси- тетів)	-	Розвиток художніх навичок	4 роки підго- товки	не менш ніж 1250 годин на рік	Очна	+	+

Таблиця 1 (продовження)

Велика Британія, Східно-Лондонський Університет (East London University)	Освіта з образотворчого мистецтва, психології, освіти, медицини чи соціальної роботи.	Досвід роботи в дотичних галузях не менш ніж рік. Власний досвід в мистецтві, художній творчості, портфоліо	Магістратура 3 роки	2400	Лекції, семінарські заняття, клінічні спостереження	+	120 годин практикуму і 75 годин особистої терапії щотижня
Велика Британія, Роехамптонський Університет Лондона (Roehampton University)	Освіта в галузі мистецтва і дизайну, чи психології, освіти, психіатрії.	Портфоліо своїх робіт в мистецтві і постійна художня практика самовираження, демонстрацію особистісної зрілості, самосвідомості	Магістратура 2 роки	1600	Лекції, семінарські заняття, клінічні спостереження	як мінімум 100 днів клінічної практики з супервізійною підтримкою	Щотижня особиста терапія + тренінгові заняття
Україна (ВГО «Арт-терапевтична асоціація»)	Освіта в галузі мистецтва, психології, освіти, медицини, соціальної роботи	-	Курс підвищення освіти	360 годин (1,5 – 2 роки навчання)	Лекції, семінарські заняття	як мінімум 10 випадків	Як мінімум 60 годин особистої терапії

Наведені приклади наочно демонструють неможливість оволодіння професією «арт-терапевт» впродовж кількох днів і актуалізують деякі питання щодо освіти арт-терапевта: чи має арт-терапевт мати мистецьку освіту? Чи є необхідною для навчання особиста терапія? Чи може один викладач надати повний цикл знань з арт-терапії? Чи можна отримати освіту арт-терапевта он-лайн? Чи може один тренер забезпечити професійне навчання в кількох темах? Чи можна взагалі бути фахівцем відразу і з сімейної терапії, і з психосоматики, і з дитячої психології тощо? Чи може навчати сімейній арт-терапії спеціаліст, якщо він сам не має достатнього досвіду роботи з сім'ями чи подружніми парами? Чому він може навчити?

На наш погляд, взагалі навчання арт-терапевта неодмінно має містити три сфери:

- психологія: психологія особистості; психологія мистецтва; психологія творчості; основи психотерапії; соціально-психологічний тренінг; основи психодіагностики; психологія міжособистісної взаємодії; саморегуляція у професійній діяльності арт-терапевта;

- мистецтво: етика та естетика; історія мистецтва; культурологія; образотворче мистецтво; основи художньо-естетичного виховання; моделювання; музика; евритмія; живопис; декоративно-прикладне мистецтво; графіка;

- арт-терапія: методи арт-терапії; арт-терапевтичні техніки; групова арт-терапія; діагностика в арт-терапії; музикальна терапія; драматерапія; танцювально-рухова терапія; казкотерапія тощо.

Курс підвищення кваліфікації «Теорія і практика арт-терапії: розмаїття підходів» для соціальних працівників, практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів, що працюють у навчальних закладах та соціальній сфері, що впроваджує ВГО «Арт-терапевтична асоціація» на базі Науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи, є здобутком команди фахівців (кожен в своєму напрямку і є майстром в певній тематиці та виді арт-терапії). Ми пропонуємо слухачам ознайомитися з різними підходами – це й динамічна арт-терапія і робота з символами, і постмодерністський підхід, і фольклорна арт-терапія, і гештальт-орієнтована арт-терапія, і трансперсональна тощо. Здебільшого ми всі тримаємося позиції мультимодального підходу, де різні творчі модальності можуть бути використані в межах однієї сесії чи групи. Курс передбачає тренінгову форму роботи

та спрямований на вивчення теоретичного та практичного аспектів арт-терапевтичної діяльності (зокрема застосування образотворчого мистецтва в психоконсультуванні та терапії, танцювально-рухового напрямку арт-терапії, казкотерапії тощо) – близько 360 аудиторних годин. Як варіативна складова курсу пропонуються теми: танцювально-руховий підхід, казкотерапія, драматерапія, арт-терапія в подоланні травми, арт-терапія в роботі з сім'ями та подружніми парами, арт-терапія в роботі з психосоматикою. З метою поглиблення й закріплення знань в програмі, крім програмного матеріалу дисципліни, передбачено завдання для самостійної роботи та контрольні питання, розгляд реальних терапевтичних випадків (супервізії), заняття з особистісного розвитку, ведення власного арт-терапевтичного щоденника.

У рамках курсу розкриваються особливості застосування арт-терапії в різних підходах до розуміння особистості, її поведінки, особистісних якостей, особливостей спілкування та сприймання невербальної інформації, що є важливим для професійної діяльності. Розглянуті основні теми, які є предметом дослідження та роботи в арт-терапії, пропонуються авторські розробки та методики в роботі з цими темами.

Під час реалізації головної мети мають місце також процеси самопізнання та особистісного розвитку, відбувається творчий розвиток особистості майбутнього арт-терапевта, покращення психологічного самопочуття завдяки усвідомленню власних особливостей та мови тіла на базі тілесних проявів, рухів, просторових, голосових характеристик, зображувальної, танцювальної, драматичної діяльності, розвиток навичок самоспостереження та самовираження, управління власним психологічним станом. І ще одним із важливих компонентів професіоналізму є вирішення індивідуально-особистісної проблематики та формування професійної свідомості. В нашому курсі терапевтична складова відділена від навчального процесу. Кожен слухач має можливість обрати собі терапевта не з числа викладачів курсу і відчуті на своєму прикладі, як діє арт-терапія. Учасникам курсу пропонується відвідати не менш ніж 60 годин власної терапії.

Задля викладання арт-терапії, ми вважаємо, що людина повинна мати додаткову творчу освіту чи певні здобутки в будь-якій галузі мистецтва, мати професійні знання з використання образотворчих матеріалів і досвід використання арт-терапії в індивідуальній та груповій роботі не менш ніж 5 років, власні методики, авторські знахідки та

патенти в галузі арт-терапії. Ми орієнтуємося на науковий підхід в арт-терапії та світовий досвід арт-терапевтичної практики.

Отже, наприкінці хочемо додати, що подальшої розробки потребують єдиних стандартів професійної підготовки арт-терапевтів України, які б регулювали зміст та тривалість навчання, відповідно європейським стандартам підготовки арт-терапевтів, включаючи особисту терапію та супервізійний супровід діяльності.

АРТ-ТЕРАПІЯ У РОБОТІ З МОРАЛЬНИМИ І ЖИТТЄВИМИ ЦІННОСТЯМИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПРИКЛАДІ ДВОХ АВТОРСЬКИХ ТЕХНІК: «ДИНАМІКА ЗМІН МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПОВЕДІНКОВИХ ПРОЯВАХ», «РЕАЛІЗАЦІЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ»

Волошин Володимир,

*психолог реабілітаційного відділення при Інституті медицини праці
НАМН України, Центрального військового шпиталю, член УСП,
член ВГО «Арт-терапевтична асоціація» (Київ)*

Весною 2015 року один з моїх вчителів, Сергій Головань, висловив цікаву думку про те, що реабілітувати психологічно, фізично учасників бойових дій (УБД) – добре, але для чого це відновлення? Яка мета нашої реабілітації? Досить часто буває, що людина, яка повертається з війни, повертається зовсім іншою, з іншими моральними, життєвими цінностями, на які вона опирається, які виступають її орієнтирами. Буває так, що повертається і без орієнтирів. Коли у УБД не має чіткого алгоритму подальшої реалізації своїх цінностей, вони зіштовхуються зі складнощами в їхній реалізації, що може погіршувати стан здоров'я, провокувати виникнення бажання повернутись назад в зону бойових дій, викликати думки про самогубство, стимулювати вживання алкогольних та наркотичних речовин. Тобто реабілітація повинна проводитися не лише заради відновлення здоров'я (здоров'я для здоров'я), а разом із роботою щодо чіткого усвідомлення: навіщо саме мені (конкретному УБД) потрібне здоров'я?

Після розмови з учителем я замислився – дійсно, УБД, які знали для чого їм потрібна реабілітація, набагато швидше відновлювали здоров'я. Вони відвідували усі лікувальні процедури, чітко дотримувалися рекомендацій і навіть прохали про додаткову роботу з ними. Натомість ті УБД, які відновлювали здоров'я заради здоров'я, часто пропускали ліку-